

► Politika Bilgi Notu

Haziran 2020

COVID-19 ve Çalışma Yaşamı:

Önlemlerin her aşamasına engellileri dahil etmek

Dünya nüfusunun %15'ini oluşturan¹ engelli insanlar sosyal, ekonomik ve sağlık bakımından ötekileştirmenin yanı sıra sağlık hizmetlerinin ulaştırılması bakımından da sınırlamalar yaşıyor. Bu ötekileştirme, COVID-19 krizinin oluşturduğu yaşam ve geçim imkanlarına yönelik tehdidi artırıyor. Krizle mücadelede, olumsuz etkileri azaltma ve sürdürülebilir düzelme sağlamak için engelli insanları kapsayacak bir yaklaşım zorunludur.

Bu bilgi notu, BM Genel Sekreteri'nin² çağrısında dile getirdiği üzere, engellileri kapsayan COVID-19'la mücadelenin ele alması gereken temel konuları vurguluyor. Bilgi Notu, ILO'nun herkes için insana yakışır işi destekleme, engelliler için istihdam ve sosyal koruma sağlama yaklaşımına dayanıyor. Bunların yapılması, çalışma yaşamında³ COVID-19 ile mücadelede ILO'nun dört temel yaklaşımının her birine katkıda bulunacaktır.

🏠X Genel tecrit ve yayılmayı durdurma önlemlerini engelli insanların durumuna duyarlı hale getirmek

Engelli insanların COVID-19 riskini artıran sağlık sorunları olması daha muhtemeldir.⁴ Genel anlamda engelli insanların fiziksel mesafeyi koruma imkanı daha azdır, ilgili bilgilere ulaşmada erişilebilirlik engelleriyle karşı karşıyadırlar ve mevcut sosyal tecridi daha da kötüleştiren biçimde şiddet ve tacize maruz kalabilmektedirler. Engelli insanların yoksul kitle ve kayıtdışı ekonomide daha yüksek oranlarda bulunuyor olması, hastalık bulaşma riskini artırmaktadır. Bu risklerin çoğu, engelli kadın ve yaşlılar için katlanarak artmaktadır.⁵

Aynı zamanda, tavsiye edilen COVID-19 **önleme tedbirlerinin bazıları engelli insanlar için** yeni engeller oluşturabilmektedir. Bütün bu riskler, engelli insanların iş ve gelir devamlılığını sağlarken onları salgından koruyacak şekilde el alınmalıdır. Uganda'da, Nisan 2020 sonlarında, 10.000 engelli insan ve ailesine uygulanan ankete göre, engelli insanların %45'i ailelerini nasıl geçindireceğinden endişelenmekte, %14'ü de COVID-19 bulaşmasından korkmaktadır.⁶

1 WHO and World Bank (2011) [World report on disability](#)

2 UN Secretary-General (2020) Policy Brief: [A Disability-Inclusive Response to COVID-19](#)

3 Stimulating the economy and employment; supporting enterprises, jobs and incomes; protecting workers in the workplace; relying on social dialogue for solutions: ILO (2020) Policy Brief: [A policy framework for tackling the economic and social impact of the COVID-19 crisis](#)

4 WHO (2020) [Disability considerations during the COVID-19 outbreak](#)

5 UN Secretary-General (2020) Policy Briefs: [The Impact of COVID-19 on older persons](#) and [A Disability-Inclusive Response to COVID-19](#)

6 Light for the World, TRAC FM (2020) [The Impact of COVID-19 on Persons with Disabilities in Uganda](#)

Engellileri kapsayan iş sağlığı ve güvenliği (İSG) önlemleri yoluyla COVID-19'dan korunmayı sağlamak.

İşverenlerin COVID-19'a yönelik sağlık riskleriyle ilgili bilgileri işçilere erişilebilir biçimde sağlamaları gerekmektedir. Tesiste çalışmak çok riskli olduğunda, bazı risk unsurları işyerinde yapılan düzenlemeler, uzaktan çalışma ya da ücretli izin yoluyla azaltılabilir. ILO Küresel İş Dünyası ve Engelliler Ağı (GBDN) tarafından Mayıs 2020'de gerçekleştirilen bir ankete⁷ göre engelli çalışanlar arasında COVID-19 enfeksiyonunu engellemeye yönelik en yaygın uygulamalar uzaktan çalışma, esnek çalışma saatleri ve ücretli izindir. Engelli çalışanların hepsi aynı risklerle karşı karşıya olmadığından bu çözümlerin somut olay temelinde tartışılması gerekmektedir. ILO GBDN anketine yanıt veren şirketlerin çoğu çalışanlarına **ruh sağlığı desteği** sağladıklarını bildirmiştir. Birçok engelli insan, kendilerini farklı şekillerde etkileyen COVID-19 krizi yüzünden ruh sağlığı sorunlarıyla karşı karşıdadır.⁸ Ruh sağlığıyla ilgili destek önlemlerinin engelli çalışanlar tarafından da erişilebilir olması, damgalamaktan ve ayrımcılıktan kaçınarak psiko-sosyal engelleri olan kişilere özel önem vermesi gerekmektedir. Seylan (Sri Lanka) İşverenler Federasyonu İhtisas Eğitim ve Engelli Merkezi, aile içi şiddet ve tacizle karşı karşıya olan engelli kadın ve kız çocukları için erişilebilir ihbar mekanizmaları ve mağdur yardımı sağlanması gereğinin altını çizmiştir.

İş örgütlenmesi ve çalışma düzenlemelerinin erişilebilir ve kapsayıcı olması gerekmektedir. Alternatif çalışma düzenlemeleri tasarlarırken ve uygularken ya da işyerindeki çalışma düzenlemelerini incelerken, bireysel ihtiyaçlara yönelik erişilebilir çevre ve makul düzenlemeler sağlanmalıdır. Uzaktan çalışma durumunda dijital içeriğin erişilebilir kılınması ve gerekli durumlarda işaret dili ve erişilebilir toplantı formatlarının sağlanması özellikle önemlidir. Bazı engelli işçiler, işyerinde sahip oldukları uyumsal yazılıma ya da ekipmana erişime ve yeni çalışma ortamında daha fazla düzenlemeye ihtiyaç duyacaktır.

İşveren örgütleri, engelli çalışanlarını, ilgili çalışma düzenlemeleriyle nasıl destekleyecekleri konusunda üyelerine rehberlik sağlayabilirler.⁹ Seylan (Sri Lanka) İşverenler Federasyonu İhtisas Eğitim ve Engelli Merkezi, ofislerde ve ayrıca evden uzakta çalışan engelli insanlara makul imkanlar sağlamak için politika önerileri geliştirmiştir.¹⁰ Birleşik Krallık Sendikalar Kongresi (TUC) Nisan 2020'de, engelli işçiler arasında uzaktan çalışmaktan kaynaklı sorunlara yönelik uygulanabilir makul düzenlemelere ilişkin bir rehber yayınlamıştır.¹¹

Engelli insanların kriz süresince mesleki gelişimlerine devam etmeleri gerekmektedir. Bangladeş İş Dünyası ve Engelliler Ağı, işini kaybetmiş ya da ilk kez iş arayan engelli insanlar için iş eşleştirme hizmetlerini kolaylaştırmakta; Filipinler İş Dünyası ve Engelliler Ağı ise engelli işçilerin kriz sonrasında çalışmak üzere beceri kazanmalarına yardım etmek için yeniden beceri kazandırma girişimi başlatmaktadır.¹² Kanadalı sendikalar, iyi uygulamaları diğer işyerleriyle paylaşılabilirlik amacıyla, çeşitli sektörlerden örnek işverenlere dair bir dizi vaka incelemesini geliştirmiş olan Kanada Engelli Kadınlar Ağı (DAWN) ile koordineli olarak çalışmaktadır. Sendikalar, işverenleri sorumlu tutmaya odaklanmaktadır; böylece işverenlerin işyerlerinde engelli insanları çalıştırma, muhafaza etme ve desteklemeye devam etmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu destek çabaları bağlamında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin engellilere imkan sağlarken yersiz zorluklar yaşamamaları için bir destek fonu da mevcuttur.¹³

Bağımsız çalışan ya da **kayıtdışı ekonomide** olan engelli insanların durumu özellikle zordur. Bu işçilerin geçim kaynaklarını sürdürmeleri ve yeterli önem alabilmeleri için desteğe ihtiyaçları vardır. İşçi sendikaları, kayıtdışı ekonomideki engelli insanların özellikle de koronavirüsün yayılmasını azaltmaya yönelik önlemler bakımından kırılgan durumda olduklarını altını çizmiştir.

⁷ ILO (2020) Disability inclusion in company responses to COVID-19: results of a survey among National Business and Disability Networks and their members. Mayıs 2020'de ILO Küresel İş Dünyası ve Engelliler Ağı, COVID-19 ile mücadelede ihtiyaç ve iyi uygulamaları tespit etmeye yönelik iki anket yapmıştır. Anketlerden biri, Ulusal İş Dünyası ve Engelliler Ağlarının şirket üyelerini hedeflerken, diğeri de bizzat Ulusal İş Dünyası ve Engelliler Ağlarını hedeflemiştir. Toplamda, 21 Ulusal Ağ üyesi 157 şirket ile bizzat 17 Ulusal Ağ ankete cevap vermiştir.

⁸ UN Secretary-General (2020) Policy Brief: [COVID-19 and the Need for Action on Mental Health](#)

⁹ ILO (2020) [An employers' guide on working from home in response to the outbreak of COVID-19](#)

¹⁰ ILO (2020) Disability inclusion in company responses to COVID-19: results of a survey among National Business and Disability Networks and their members

¹¹ Trades Union Congress (2020) [Covid-19 and reasonable adjustments - guide for reps](#)

¹² ILO (2020) Disability inclusion in company responses to COVID-19: results of a survey among National Business and Disability Networks and their members

¹³ DAWN (2020) [A message from DAWN about COVID-19](#)

Hedeflenen sosyal koruma önlemleri¹⁴. Mevcut küresel salgın, COVID-19 krizini ele almada sosyal korumanın hayati rolünü göstermektedir. Daha kapsamlı ve kapsayıcı sosyal koruma sistemlerine sahip ülkeler, engelli kişilere acil destek sağlama konusunda daha iyi konumdadır. Mayıs 2020'ye kadar en az 60 ülke bu insanlar için özel önlemler almıştır.¹⁵

- ✖ Nakit transferleri. Birçok ülke halihazırda engelli yardımı almakta olan engelli insanlara ilave ya da artırılmış ödeme yapmıştır. Aralarında Fransa, Kırgız Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan'ın da bulunduğu bazı ülkeler, engelli yardımlarına devamlı erişimi sağlamak için pek sıkı olmayan idari koşullara sahiptir. Ruanda ve Sri Lanka, daha fazla engelli insanı dahil etmek için kapsayıcılığı artırmıştır. Bazı ülkeler, desteği sürdürmek için engelli insanların ebeveynleri ve aile üyeleri için ücretli izin benimsemiştir.
- ✖ Aynı destek. Birçok ülke gıda ya da gıda dışı maddeler ve evde destek hizmetleri sağlamıştır. Ürdün, Fas ve Hindistan'daki birkaç eyalet, engelli insanlar için yardım hatları oluşturmuştur.
- ✖ Bulaşma riskini azaltmak ve genel tecrit kısıtlamalarının üstesinden gelmek için sunum mekanizmalarını uyarlamak. Örnekler arasında; Güney Amerika'da kalabalığı önlemek için bankadan yardım parasını çekmek üzere özel günler belirleme, Arnavutluk ve Ermenistan'da nakit transferlerini eve teslim ya da Rusya'da engellilik belgelerine çevrimiçi kayıt ve uzaktan erişim bulunmaktadır.

Uruguay işçi sendikası *Plenario Intersindical de Trabajadores - Convención Nacional de Trabajadores* (PIT-CNT), ilgili engelli örgütleriyle koordineli olarak, engelli işçilere yardımlara erişim hakkında bilgi sağlamak suretiyle, Latin Amerika'da bulunan işçi sendikaları arasında bu konuyla ilgili çevrimiçi diyalogun yaygınlaşmasına fayda sağlamaktadır.

Genel tecrit ve sağlık krizi süresince engelli insanlara yönelik destek hizmetlerini sürdürmek ve geliştirmek. Engelli insanlara yönelik bakım ve yardım sağlanmasında düzenlemeler son derece önemlidir. Kadınlar bakım sorumluluklarının çoğunu taşıdıklarından,¹⁶ bu düzenlemelerin hem bakımı alan hem de sağlayanlar olarak kadınların ihtiyaçlarını ele alması ve bakımın yeniden dağılımını desteklemek için cinsiyete duyarlı olması gerekmektedir.

Bakım, yardım, engelliliğe ilişkin hizmetlerin (yardımcı araçların sağlanması dahil) genel tecrit ve diğer yayılmayı durdurma önlemleri süresince devam etmesi gerekmektedir. Bunun için, anılan hizmet ve çalışanların "zorunlu" olarak nitelenmesi gerekmektedir. Her yaşta engelli insanlara kritik destek ve yardım veren hizmet sağlayıcılarına finansman sağlanmalıdır. Engelli insanlar için akran destek sistemleri, artan soyutlanma riskini ele almak için özellikle gereklidir. Engelli insanlar, kendi dayanıklılık stratejilerini paylaşmak ve bu tür çalışma şekline genel tecrit dönemi sırasında geçiş yapmış olanlar için uzaktan çalışmayla ilgili sohbetlere öncülük etmek suretiyle, çalışmaya ilişkin akran destek düzenlerine katkıda bulunabilirler. Risk altındaki insanlarla, yardım sağlayabilecek insanları eşleştirmek için platformlar geliştirilebilir.¹⁷ İşçi örgütleri ve üyeleri de engelli işçilere sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına destek olarak, işçi merkezlerini onlara erişilebilir kılarak ve engelli örgütleri arasında ittifak kurarak engelli kapsayıcılığının yaygınlaştırılmasıyla ilgili kilit rol oynamaktadır.¹⁸

14 ILO, UNICEF, UN Partnership on the Rights of Persons with Disabilities, International Disability Alliance, Special Rapporteur on the Rights of Persons with Disabilities (2020) Brief: [Disability-inclusive Social Protection response to COVID-19 crisis](#)

15 Center for Inclusive Policy (2020) [An initial overview of specific social protection measures for persons with disabilities and their families in response to COVID-19 crisis](#)

16 ILO (2019) [A quantum leap for gender equality for a better future of work for all](#)

17 [Global Cooperation on Assistive Technology \(GATE\)](#)

18 ILO (2017) [Trade Union Action on Decent Work for Persons with Disabilities: A Global Overview](#)

🏠X Sosyo-ekonomik önlemlere engellileri dahil etmek

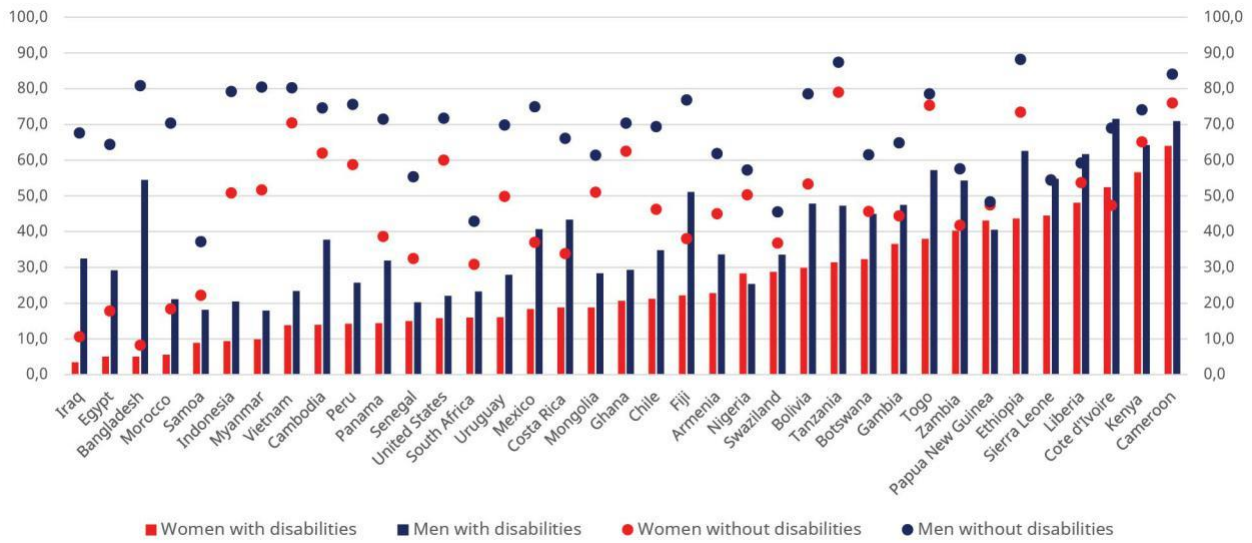
Birçok engelli insan, bu kriz öncesinde de çalışma yaşamının her alanında kayda değer dışlanma yaşıyordu.

🏠X Engelli insanların engelli olmayanlara göre istihdamda olması ya da insana yakışır iş şartlarında çalışmaları daha az olasıdır.¹⁹

🏠X Engelli insanların kayıtdışı ekonomide yer almaları, engelli olmayanlara göre daha olasıdır.²⁰

🏠X Engelli insanlar, sosyal koruma tarafından yeterli kadar kapsanmamaktadır. Düşük ve orta gelirli ülkelerde ciddi engelleri olan kişilerin %20'sinden azının engelliğe ilişkin sosyal koruma programlarına erişimleri bulunmaktadır.²¹

Şekil 1: Nüfusta istihdam oranı, engellilik durumu ve cinsiyete göre, en güncel ILO verileri.

Bu dışlanmalar zihinsel ve psikolojik engelli insanlar için ve ayrıca birden fazla engeli olan insanlar için daha belirgindir. Çoklu ayrımcılık, kadınların istihdam alanında ve sosyal koruma kapsamı bakımından ötekileştirilmelerini daha da kötü hale getirmektedir.

Küresel salgın ve yarattığı ekonomik şoklar daha fazla ayrımcılığa ve dışlanmaya yol açarak engelli insanların kırılganlığını artırmaktadır. Bu kişilerin, ekonomik krizden en çok etkilenenler arasındadırlar,²² ve işlerini kaybetmeleri ve yeniden iş bulma konusunda zorluk yaşamaları daha muhtemeldir.

Engelli kadınlar, Engelli Erkekler, Engelli olmayan kadınlar, Engelli olmayan erkekler

Engelli kapsayıcılığı, COVID-19 ile mücadelede sosyo-ekonomik önlemlerin ve kimseyi geride bırakmamanın en önemli parçasıdır.²² **Engelli insanların perspektifleri ve hayat deneyimleri krizle mücadele etmek için ve herkes için daha adil bir toplum sağlamak için yenilikçi çözümler üretmeye yardımcı olabilir.** Engelli kapsayıcılığını yaygınlaştırmaya yönelik mekanizmalar, herkese daha iyi hizmet eden bir mücadeleye fayda sağlamakta, sistemleri daha çevik ve karmaşık durumlara daha duyarlı hale getirmektedir.

¹⁹ UN DESA (2018) [Disability and Development Report: Realizing the Sustainable Development Goals by, for and with persons with disabilities](#)

²⁰ a.g.e.

²¹ ILO (2019) [Measuring financing gaps in social protection for achieving SDG target 1.3: Global estimates and strategies for developing countries](#)

²² Mitra, S. and Kruse, D., 2016. Are workers with disabilities more likely to be displaced? The International Journal of Human Resource Management, 27(14), pp.1550-1579

²³ İnsani krizlerde engelli kapsayıcılığına ilişkin dersler, COVID-19 ile mücadele ve düze çıkış için kullanılabilir, örneğin bkz: International Disability Alliance (IDA), Humanity & Inclusion (HI), CBM (2019) [Inclusion of persons with disabilities in humanitarian action: 39 examples of field practices, and learnings from 20 countries, for all phases of humanitarian response](#)

BM Genel Sekreteri, engellileri kapsayan bir COVID-19'la mücadele yaklaşımı çağrısında bulunmuştur.²⁴ BM Genel Sekreterliği'nde, engellilerin sağlık, sosyo-ekonomik ve insani önlemlere dahil edilmesini yaygınlaştırmak ve COVID-19'la mücadele için tahsis edilen finansmana engelliliğin dahil edilmesinin de hesaba katılması için zamana bağlı bir çalışma grubu kurulmuştur. ILO bütün paydaşları, engelli insanları COVID-19'la mücadeleye yönelik girişimlerin hepsine dahil etmelerini hatırlatmak için bir eylem çağrısı başlatmıştır.²⁵

Sosyo-ekonomik önlemler planlamanın ilk adımı durumun **hızlı bir değerlendirmesini** yapmaktır. Bu değerlendirmenin engelli insanların özel durumunu göz önünde bulundurması ve bu hususta sorular içermesi önemlidir.²⁶ Dahası, engellilerin ve temsilci örgütlerinin katılımını sağlamak son derece önemlidir.

Krizin sosyo-ekonomik etkisini ele alan girişimler tasarlanırken, **engelli kapsayıcılığını sağlamak için anaakımlaştırma ve hedefli önlemler bileşkesinden** yararlanılmalıdır. Mücadele için tahsis edilen finansmanda, bu çift yönlü yaklaşımın açık biçimde öngörülmesi gerekmektedir. Küresel ve bölgesel fonlar, kalkınmayı hedefleyen donörlerden gelen finansman örnek teşkil etmelidir. Kısa süre önce OECD Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) tarafından oluşturulan engellilik belirteci²⁷ projelerin ve programların engelli kapsayıcılığını değerlendirmek için kullanılabilir ve donörler, COVID-19 kaynaklarının tahsisi bağlamında bu belirteci kullanmalıdır.

Finansman için engelli kapsayıcılığının şart koşulması, donörleri ve alıcıları şeffaf raporlama yapmakla sorumlu tutacaktır. Engellilik ve cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler ve engellilik girişimlerinin nasıl anaakımlaştırılacağına, girişimlerin engellilere nasıl bir faydası olduğuna ve hangi hedefli önlemlerin üstlenildiğine dair açık bilgi sağlayan raporlama, bu bağlamda göz önünde bulundurulmalıdır..

Birçok ülke, sosyo-ekonomik önlemlerinde KOBİ'ler ve işini kaybetmiş olan işçiler başta olmak üzere şirketleri destekleyen **istihdamı koruma ve destekleme girişimlerini** uygulamaya koymaktadır. Bu girişimler, becerilerin geliştirilmesi, istihdam yaratma, iş geliştirme hizmetleri, istihdam hizmetleri, bayındırlık, istihdam odaklı altyapı programları ya da diğer işgücü piyasası aktivasyonu dahil olmak engelli insanların dahil edilmesini desteklemelidir.

Ülkeler, hizmetlerin erişilebilirliğini öngörerek, hedefli erişim üstlenerek ve mümkün olan yerlerde engelli kişilerin istihdamı için hedef ve kota belirleyerek bunları gerçekleştirebilirler. Aynı durum kırsal ekonomiyi, kayıtdışı ekonomiyi ve büyüme fırsatı olan sektörleri hedef alan girişimler ve buna ek olarak gençlerin istihdamını destekleyen girişimler için de geçerlidir.

İşverenlerin engelli kapsayıcı olmalarını teşvik etmek için **işverenlere finansal destek** sağlamak gerekebilir. Kamu ihalelerindeki koşullar, engellilere ait işletmeler de dahil olmak üzere engellilerin istihdamını desteklemek için faydalı mekanizmalardır. Hükümet desteği bağlamında ILO GBDN anketine yanıt vermiş şirketler, makul işyeri değişiklikleri ve ücret sübvansiyonlarına ilişkin maliyetleri kapsamaya yönelik sübvansiyonların, engellileri kapsayan iş önlemleri bakımından öncelikli olduğunu belirtmiştir.²⁸

İlgili girişimlerin ve hizmetlerin engelli kapsayıcı hale getirilmesine yönelik gerekli teknik bilgiyi sağlamak için engelli örgütlerine finansman sağlanmalıdır. Hedefli iş eşleştirmeye ve gerekli olduğu durumlarda işbaşında desteğe ve ayrıca engelli gençlere çıraklık seçeneklerine özel ilgi gösterilmelidir.²⁹

İşgücü piyasasında engelli kapsayıcılığı konusunda işverenlerin kilit bir rolü vardır. Son yıllarda engelli kapsayıcılığını yaygınlaştırmak için gelişmekte olan ülkelerde de olmak üzere çok fazla ilerleme kaydedilmiştir. **Ulusal İş Dünyası ve Engelli Ağları**³⁰ bu bakımdan kilit rol oynamışlardır ve engelli insanların krize karşı sosyo-ekonomik önlemlerin bir parçası olmalarında da önemli rol oynayabilirler. Ulusal İş Dünyası ve Engelli Ağları engelli kapsayıcı sosyo-ekonomik önlemler konusunda hükümetlere faydalı rehberlik sağlayabilir.

24 UN Secretary-General (2020) Policy Brief: [A Disability-Inclusive Response to COVID-19](#)

25 ILO (2020) [No one left behind, not now, not ever: Persons with disabilities in the COVID-19 response](#)

26 Anket ve sayımlarda bunu yapabilmek için temel araçlardan biri de şudur: [Washington Group Short Set of Questions](#)

27 OECD (2019) [Handbook for the marker for the inclusion and empowerment of persons with disabilities](#)

28 ILO (2020) Disability inclusion in company responses to COVID-19: results of a survey among National Business and Disability Networks and their members

29 ILO (2018) Policy Brief: [Making apprenticeships and workplace learning inclusive of persons with disabilities](#)

30 Örneğin bkz. ILO Küresel İş Dünyası ve Engelliler Ağı ve bağlantılı Ulusal İş Dünyası ve Engelliler Ağları.

Uganda'da **sosyal ortaklar** Uganda İşverenler Federasyonu ve Ulusal İşçi Sendikaları Örgütü **ortak bildirisi**, başta HIV'li, engelli, göçmen ve diğer kırılgan durumlarda olan kişiler olmak üzere, hiç kimsenin geride bırakılmamasına yönelik kapsayıcı COVID-19 önlemleri çağrısında bulunmaktadır.³¹

Sosyal koruma ihtiyaçları kapsam ve yeterliliğini artırmak. Bir önceki bölümde belirtilen acil önlemlere ek olarak, acil sosyo-ekonomik önlemlerde sosyal koruma kapsamını ve destek miktarını kayda değer biçimde artırmak kritik önem taşımaktadır. Engelli yardımları durumunda, bunların engelliliğe ilişkin ekstra maliyetlere odaklanması ve böylece işten gelir kazanmayla da uyumlu olması gerekmektedir.

🏠 X Daha kapsayıcı ve “daha iyi normal” fırsatını değerlendirmek

Krizle karşı alınan acil önlemlerin engelli kapsayıcı olması, gelecekte engelli insanlar için yeni ve daha iyi fırsatlar yaratacaktır. Eğer engellilerin sosyo-ekonomik önlemlerde görünürlük ve katılımları sağlanırsa, bu durum, düzelmedeki rolleri için temel teşkil edecektir. Küresel anlamda engelli kapsayıcılığının, kriz sonrası düzelmeyi destekleyecek şekilde uluslararası işbirliği çabalarına eksiksiz biçimde dahil edilmesi gerekmektedir.

“Çalışma Yaşamının Geleceğini Engellileri Kapsayıcı Hale Getirmek” adlı raporun beş genel tavsiyesi³² gelecekte izlenecek yol ve krizden çıkmak için daha da önemli hale gelmiştir:

- 🏠 X Yeni çalışma ve istihdam biçimlerini engelli kapsayıcılığa entegre etmek
- 🏠 X Beceri geliştirme ve hayat boyu öğrenmeyi engelli kapsayıcı hale getirmek
- 🏠 X Evrensel Tasarımı bütün yeni altyapı, ürün ve hizmetlere yerleştirmek
- 🏠 X Mevcut ya da yeni Yardımcı Teknolojileri ulaşılabilir ve erişilebilir hale getirmek
- 🏠 X Engellileri ekonominin büyümekte ve gelişmekte olan bölgelerine dahil etmeye yönelik önlemler almak.

Engelli kapsayıcı adil bir dönüşüme doğru. COVID-19'la mücadele önlemlerinin, çevresel anlamda sürdürülebilir ekonomilere ve toplularda doğru adil dönüşümün sağlanmasına katkıda bulunması gerekmektedir. Yeşil işlere adil dönüşüm ve yeşil işlerin yaratılmasının desteklenmesinin de engelli kapsayıcı olması gerekmektedir.³³ Engelli kapsayıcılığı bu sorunlarla ne kadar ilişkilendirilebilirse çalışma yaşamında düzelmeye yönelik o kadar geniş bir etki elde edilecektir.

Evrensel ve kapsayıcı sosyal koruma sistemleri oluşturmak. Kriz, engelliler de dahil olmak üzere tüm insanları korumanın kilit noktası olarak yeterli sosyal korumanın önemini göstermiştir. Bir sosyal koruma tabanı ve engelli yardımlarının evrensel kapsamını sağlamak son derece önemlidir. Kapsamlı sosyal koruma sistemlerinin gelir güvenliği, engelliliğe ilişkin giderlerin kapsanması ve yaşama döngüsü süresince sağlık hizmet ve desteklerine erişimi garanti etmesi gerekmektedir.³⁴ Sunum, anaakım ve engellilere özgü programlar aracılığıyla yapılmalı; finansmanın sürdürülebilirliği de, vergiler ve katkıların bileşkesiyle sağlanmalıdır.

Engelliliğe ilişkin sosyal korumanın çalışma ve ekonomik güçlendirme programlarıyla uyumlu olması gerekmektedir.³⁵ Engelli yardımlarının çalışmayla hep karmaşık bir ilişkisi olmuştur. Bunlardan bazılarının temeli “iş göremezlik” varsayımına dayalıdır. Bu yaklaşım önyargıyı güçlendirmekte, iş aramaya yönelik olumsuz teşvik yaratmakta ve engelli çalışanların engelleri sebebiyle maruz kaldıkları ilave bedeli dikkate almamaktadır. Krizi orta ve uzun vadede ele alan sosyal koruma önlemlerinin bu dinamiği kopyalamaması son derece önemlidir.

31 Federation of Uganda Employers, National Organisation of Trade Unions (2020) [Joint FUE / NOTU communiqué on COVID-19 response in the world of work in Uganda](#)

32 ILO, Fundación ONCE (2019) [Making the Future of Work inclusive of persons with disabilities](#)

33 ILO (2019) Policy Brief: [Persons with disabilities in a just transition to a low-carbon economy](#)

34 ILO et al. (2019) [Joint statement: Towards inclusive social protection systems supporting the full and effective participation of persons with disabilities](#)

35 ILO, UNICEF, UN Partnership on the Rights of Persons with Disabilities, International Disability Alliance, Special Rapporteur on the Rights of Persons with Disabilities (2020) Brief: [Disability-inclusive Social Protection response to COVID-19 crisis](#)

Engelli yardımları, erişimi mümkün kılacak şekilde tasarlanmalı; öte yandan da, engeller ve destek yetersizliğinin birçok engelli insanın işgücü piyasasına girişi engelleyeceğini dikkate almalıdır.³⁶

Engelli destek hizmetleri ve engelli örgütleri için yeterli ve sürdürülebilir finansman sağlamak. Engelli insanların yardımcı araçlar ve istihdam hizmetlerine erişim de dahil olmak üzere beceri kazanmak ve işe erişmek için geniş bir yelpazede yer alan özelleştirilmiş müdahalelere ihtiyaçları vardır. Bu hizmetlerin başta düşük ve orta gelirli ülkelerde olmak üzere devlet ve devlet dışı aktörler tarafından sağlanmasının kapsamı zaten oldukça düşüktür ve ekonomik gerileme döneminde kesilme tehdidi altındadır. Çalışma yaşamında engelli kapsayıcılığı konusunda kapasiteyi geliştiren bu hizmetler ve müdahaleler sürdürülmeli ve daha da geliştirilmelidir.

Engelli kapsayıcılığa kesimler arası bir yaklaşımda bulunmak. Kadınlar engelli insanların yarısından fazlasını teşkil ettiğinden, toplumsal cinsiyet ve engellilik yaklaşımları paralel biçimde yürümektedir.

🏠 X Tavsiyelerin özeti

Genel tecrit ve diğer yayılmayı durdurma önlemleri sırasında:

- a. Engellileri kapsayan iş sağlığı ve güvenliği (İSG) önlemleri yoluyla COVID-19'dan korunmak.
- b. Bütün ilgili çalışma düzenlemelerinde erişilebilir ve kapsayıcı çalışma koşulları sağlamak.
- c. Engellilere nakit transferleri, aynı destek ve uyarlanmış sunum mekanizmaları yoluyla acil yardım sağlamak amacıyla sosyal koruma.
- d. Genel tecrit süresince ve sağlık krizi boyunca engellilere yönelik destek hizmetlerini sürdürmek ve geliştirmek.
- e. Engellilere yönelik, işle ilgili akran destek programları geliştirmek.

Sosyo-ekonomik önlemlerde:

- f. Sosyo-ekonomik önlemlerin her aşamasında engellilere danışma ve anlamlı katılımlarını sağlamak.
- g. Hem kadın hem erkek olmak üzere engelli insanları içeren durumların hızlı değerlendirmesini yapmak, hesap verebilirlik ve raporlama için temel oluşturmak.

Ancak toplumsal cinsiyet ve engellilik müdahaleleri, anaakımlaştırma yaklaşımları gibi birçok ortak noktaya sahiptir ve eğer müdahalelerde karşılıklı olarak pekiştirici niteliğinden daha fazla yararlanılırsa daha yüksek etkiye sahip olabilmektedirler.³⁷ Aynı şekilde, ortak ihtiyaçlar ve yaklaşımlar da yaşlı insanlara yönelik önlemlerde mevcuttur. HIV'li insanlar, yerli halklar, kabileler ve göçmen işçiler gibi belirli gruplara odaklanmış müdahalelerin de engelliler açısından kapsayıcı olmaları gerekir ve bunun tersi de geçerlidir.

COVID-19 kriziyle mücadele, düzelme için temel oluşturmaktadır.

Engellilerin haklarını güçlendirmek, sosyal ve ekonomik yaşama dahil edilmelerini artırmak, bu alanda daha önceki yıllarda elde edilen başarıları yenilerini eklemek için bir fırsat teşkil etmektedir. Daha kapsayıcı bir çalışma yaşamı geleceği herkes için mümkündür.

- h. Engellilerin sosyo-ekonomik önlemlerin bütün girişimlerinde kapsanmasına yönelik önlemlerin anaakımlaştırılması ve hedeflenmesini sağlamak.
- i. Finansal mekanizmalar ve kaynak tahsislerinin engelli kapsayıcı olmasını sağlamak.
- j. İstihdamı destekleyen programlar ve girişimlerin engellileri de kapsamalarını ve toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını sağlamak.

Salgından düzelme döneminde:

- k. Çevresel sürdürülebilirliğe adil geçiş çabalarını engelli kapsayıcı hale getirmek.
- l. Yeni çalışma biçimlerinin engelli insanlar için erişilebilir ve kapsayıcı olmasını sağlamak.
- m. Engelli insanların korunmasına yönelik kapsamı ve yeterliliği genişletmek, evrensel sosyal korumaya katkıda bulunmak.
- n. Sosyal korumanın, değişen çalışma yaşamında, engelli insanları ekonomik açıdan güçlendirmesini kolaylaştırmak.
- o. Eğitim ve çalışmayı mümkün hale getiren engelli destek hizmetlerini geliştirmek ya da oluşturmak.

³⁶ Son yıllarda daha fazla ülke işle uyumlu engelli yardımları tasarlamaktadır. Başka ülkelere ek olarak Fiji, Morityus ve Tayland bu konuda önlemler almıştır.

³⁷ Örneğin bkz: İspanyol engelliler temsilcileri Komitesi– CERMI (2012) [Guide to gender mainstreaming in public disability policies](#)

İlgili uluslararası çerçeveler ve çalışma standartları

Uluslararası toplum, haklar ve kalkınma çerçeveleri aracılığıyla engelli kapsayıcılığı garanti etmektedir. Bu taahhütler krizle mücadelede anlamlı kapsayıcılığa dönüştürülmelidir.

- ✖ 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kimseyi geride bırakmamayı taahhüt etmekte; *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları* (SKA'lar) engellileri açıkça belirtilen hedeflere dahil etmektedir.³⁸
- ✖ *Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi* krizler ve insani acil durumlar da dahil olmak üzere her bağlamda ve hayatın her alanında engelli haklarını sağlamaktadır.³⁹
- ✖ *Çalışma Yaşamının Geleceğine ilişkin ILO Yüzüncüyıl Bildirgesi (2019)* herkes için tam, üretken ve özgürce seçilmiş istihdam ve insana yakışır iş içeren adil, kapsayıcı ve güvenli çalışma yaşamı geleceğini şekillendirmek için insan merkezli çerçeve belirlemektedir. Özellikle engelli insanlar için çalışma yaşamında eşit fırsatları sağlamanın gereğinin altını çizmektedir.⁴⁰
- ✖ 1983 tarihli ve 159 No'lu Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam (Sakatlar) Sözleşmesi⁴¹ ve 1983 tarihli ve 168 No'lu *Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam (Sakatlar) Tavsiye Kararı*⁴² engellilerin beceri geliştirme ve istihdamını desteklemektedir.

Sözleşme üye devletlerin eşit fırsatlar ilkesine dayalı olarak engellilerin mesleki rehabilitasyon ve istihdamına yönelik ulusal politikaları belirlemesi, uygulaması ve düzenli olarak incelemesini şart koşturmaktadır. Aynı zamanda işçi ve işveren örgütleri için de kilit rol oynamaktadır.

- ✖ *ILO 2012 tarihli ve 202 No'lu Sosyal Koruma Tabanları Tavsiye Kararı*⁴³ engelli yardımlarının kademeli olarak genişletilen sosyal korumanın bir parçası olmasını ve temel sağlık hizmetlerinin engellilere özgü bakım hizmetlerini de içermesini öngörmektedir.
- ✖ *ILO 2017 tarihli ve 205 No'lu Barış ve Dayanıklılık İçin İstihdam ve İnsana Yakışır İş Tavsiye Kararı*⁴⁴ kriz ve çatışma ortamlarında engellilerin ihtiyaçlarını ele almanın öneminin altını çizmektedir.

38 UN (2015) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi Bildirgesi

39 UN (2008) Engelli Hakları Sözleşmesi

40 Çalışma Yaşamının Geleceğine ilişkin ILO Yüzüncüyıl Bildirgesi (2019)

41 ILO 1983 tarihli ve 159 No'lu Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam (Sakatlar) Sözleşmesi

42 ILO 1983 tarihli ve 168 No'lu Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam (Sakatlar) Tavsiye Kararı

43 ILO 2012 tarihli ve 202 No'lu Sosyal Koruma Tabanları Tavsiye Kararı

44 ILO 2017 tarihli ve 205 No'lu Barış ve Dayanıklılık İçin İstihdam ve İnsana Yakışır İş Tavsiye Kararı